

הצעת פתרון - בחינת הבגרות באזרחות

ק"ץ 2014 - שאלון תיכונים - 034114

**הצעת הפתרון נכתבה על-ידי ניר הוניג, דורון קורקוס ונוחי קירצמן מורים
לאזרחות בבתי הספר של קידום.**

פרק ראשון

שאלה מספר 1

א. ציין: הערך הדמוקרטי שהתממש בהקמת המתחם הוא: עיקרון הפלורליזם

הצג: על פי עיקרון זה השלטון מכיר בכך שהעם מורכב מקבוצות רבות, השונות זו מזו בתרבותן ובהשקפת עולמן. ההכרה בריבוי הדעות ומגוון החברתי של העם מאפשר לקבוצות השונות להתאגד, לפעול ולבטא את ייחודן ואת רצונותיהן וכן לשמור על האינטרסים הייחודיים להן.

הסבר: :: בקטע, קבוצות של בני הנוער בקשו לקדם מטרות ייחודיות בתחום התרבות, החברה והדת. על מנת לעשות זאת הן פנו לראש העירייה ובקשו לקבל מגרש מתאים לצורך הפעילות. ראש העירייה נעתר לבקשתן.

כך למעשה, ראש העירייה המכהן ברשות השלטונית הכיר בקבוצת בני הנוער כקבוצה ייחודית בעלת אינטרסים ייחודיים ואפשר לה לעשות זאת במתחם ציבורי. פעולה זו מבטאת את ההכרה של השלטון בפעילות הייחודית של הקבוצה, שהיא חלק ממגוון הקבוצות בחברה הישראלית.

ב. ציין: הזכות שנפגעה לדיירים היא הזכות לקניין

הצג: זכותו של אדם לצבור רכוש, ולשמור על רכוש זה ברשותו, ללא סכנה שיילקח ממנו.

לקניין יש שני מובנים: **קניין חומרי** – רכוש פיזי, כגון: קרקע, כסף, בית, רהיטים, חפצים וכו'.

קניין רוחני – המצאה או יצירה של אדם, שהזכויות עליה שייכות לו (זכויות יוצרים), כגון: פטנט, יצירה מוזיקלית.

הגבלת הזכות: למדינה מותר לפגוע בזכות הקניין של אדם אך ורק על פי חוק. (תשלום מסים, הפקעת אדמות. ההפקעה מחייבת מתן פיצוי לנפגע, החרמת רכוש במטרה לשמור על ביטחון המדינה והחברה).

הסבר: בקטע, הדיירים התלוננו על הרעש שגורמת הפעילות החברתית של בני הנוער. מציאות זו יוצרת מצב בו ערך הדירות שלהם ניזוק. זאת למרות שבעת רכישת הדירות לא נמסר להם מידע על הקמת מתחם כזה.

הדירות הן רכושם של הדיירים, ולכן פגיעה בערך זה מהווה פגיעה בזכותם לקניין חומרי.

או:

ציין: הזכות שנפגעה לדיירים היא זכות הציבור לדעת

זכותו של כלל הציבור לצרוך, לקבל ולהחליף מידע בנושאים שונים ומגוונים. האזרח עושה זאת על ידי דרישתו ועל ידי קבלת מידע ממקורות שונים (המדינה / תקשורת / אחר) זאת על מנת שיוכל לנהל את חייו ולעשות בחירות נכונות / שקולות.

הגבלת הזכות - ניתן למנוע מהאזרח גישה למידע פרטי או מסווג מהבחינה הביטחונית.

הסבר: בקטע, בעת רכישת הדירות פנו הדיירים לעירייה במטרה לדעת מה תוכנן לאזור הציבורי בו הוקם המתחם של תנועת הנוער. בתקופה זו לא נמסר להם מידע על הקמת המתחם. בשל עובדה זו, הדיירים יכולים לטעון כי בשל העובדה שלא קבלו את המידע בעת רכישת הדירות, לעירייה אין זכות להעניק את המתחם לפעילות תנועות הנוער.

שאלה מספר 2

א. ציין: הפניה בהכרזת העצמאות הקשורה לקטע היא **פנייה למדינות ערב (המדינות השכנות)**.

הצג: בחלקה השלישי של הכרזת העצמאות פונה מדינת ישראל אל מדינות ערב. בקשתה של המדינה היא לבנות יחד עם מדינות ערב את המזרח התיכון ולכונן יחסים של שלום בין מדינות ערב למדינת ישראל.

הסבר: בקטע, מדינת ישראל מבקשת למנוע את ההתייבשות של ים המלח על ידי פנייה למדינת ירדן, אחת ממדינות ערב. זאת על ידי הזרמת מים מ- ים סוף ל- ים המלח.

שיתוף הפעולה בין ישראל לירדן בתחום זה מבטא את רצונה של מדינת ישראל לכונן שיתוף פעולה בינה לבין מדינות ערב, בקשה הכתובה במסגרת הכרזת העצמאות של מדינת ישראל.

ב. ציין: סוג המנגנון לפיקוח ולביקורת – **מנגנון פורמאלי**

הצג: מנגנונים פורמאליים לפיקוח ולביקורת הם מוסדות המדינה. ביניהם: בתי המשפט, הכנסת, מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור וכן כינוס של וועדות חקירה ממלכתיות. מוסדות אלה מסייעים במעקב אחר פעילות מוסדות השלטון ובבקרה אחר מימוש החוק והעבודה של כל רשות במסגרת סמכויותיה בלבד.

המנגנון הבא לידי ביטוי בקטע הוא **כנסת ישראל**. הכנסת מפקחת ומבקרת על מוסדות השלטון באמצעות מספר מנגנונים:

שאלות – חברי כנסת מציגים שאלות לשרי הממשלה במטרה לקבל הסברים על פעילותם והחלטותיהם.

האופוזיציה – חברי האופוזיציה מבקרים ומפקחים על פעולות הקואליציה, כאשר מטרתם להציע אלטרנטיבה לפעולות הקואליציה, שבדרך כלל מנוגדות להשקפת עולמם.

חקיקה – הכנסת מחוקקת חוקים שמטרתם ליצור מסגרת לפעולות רשויות השלטון. חקיקת החוקים מגבילה את פעולת רשויות השלטון למסגרת החקיקה הראשית בכנסת.

הסבר: בקטע, חברי הכנסת מבקשים להביא את תכנית הממשלה להזרמת מים לים המלח לוועדת הכנסת. זאת על מנת לקיים דיון ולהציג חלופות לתכנית. זאת בשל חששם שהתכנית תפגע באוצרות ים המלח.

הבאת התכנית לוועדת הכנסת מאפשרת לחברי הכנסת לפקח ולבקר את הממשלה בנושא זה. הדיון בוועדה יאפשר לחברי הכנסת לבדוק את התכנית ולמנוע מצב שמימושה יפגע באוצרות הטבע המצויים בים המלח.

פרק שני

3. הצדקות דמוקרטיות לקיומה של מדינת הלאום:

מימוש הכרעת הרוב ושלטון העם: זכותם של אזרחי המדינה לעצב את המרחב הציבורי באמצעות עקרונות דמוקרטיים אלה, בתנאי שהם שומרים על זכויות המיעוט ונמנעים מעריצות רוב. מדינת הלאום מתבססת על הכרעת רוב האזרחים במדינה.

מימוש הזכות לחיים וביטחון: קיומה של מדינת הלאום הוא פעמים רבות תנאי שבלעדיו קשה לשמור על ביטחונם של לאומים מסוימים.

4. **השפה הערבית** – הלשון הערבית היא שפה ממלכתית רשמית במדינת ישראל. רשויות השלטון חייבות לפרסם חוקים, תקנות ושילוט בדרכים גם בשפה הערבית. כיתוב בערבית מופיע על כל השטרות ואמצעי התקשורת הממלכתיים חייבים לשדר תכניות בשפה הערבית.

5. השיטות לקבלת אזרחות הנהוגות בעולם:

דין הקרקע - אם אדם נולד בטריטוריה של המדינה, הוא זוכה לאזרחותה.
דין הדם - האזרחות עוברת בירושה מהורים לילדיהם, בלי קשר למקום הלידה.

6. חקיקת משנה

תקנות, צווים וחוקי עזר עירוניים. ראש הממשלה והשרים ממונים על ביצועו של חוק שנחקק בכנסת. כדי שיהיה אפשר לבצע את החוק, השרים מוסמכים להתקין תקנות המפרטות את אופן ביצוע החוק. חקיקת המשנה חייבת להיות ברוח החקיקה הראשית ולא לסתור אותה.

7. הבדלים בין משפט פלילי למשפט אזרחי

תחום העיסוק: משפט אזרחי עוסק ביחסים בין אדם לחברו, זאת לעומת משפט פלילי המתקיים בין המדינה לבין האזרח. בתחום זה קובעת המדינה מהן העברות המסכנות את שלום הציבור ומהן העונשים על עבירות אלה.

ענישה: במשפט האזרחי אין עונשים קבועים בחוק. הדיונים במשפט זה מעוגנים בחובה לקיים הסכם, חוזה או חוק. לעומת זאת במשפט הפלילי העונשים קבועים בחוק בספר החוקים הפלילי.

הצד התובע: במשפט הפלילי התובעת היא המדינה, לעומת זאת המשפט האזרחי עוסק ביחסים בין אדם לחברו, ולכן התובע הוא האזרח.

8. **העדפה מתקנת:** מתן יחס מועדף לתקופה מוגבלת לקבוצה שבעבר המדינה קיפחה, כדי לצמצם את הפער בין קבוצה זו לבין שאר האוכלוסייה על מנת שבעתיד יושג שוויון. העדפה מתקנת ניתנת לזמן מוגבל, עד שהפער הקיים צומצם במידה סבירה.

המובן המהותי לשלטון החוק: מתייחס לתוכנו של החוק ולמידת התאמתו לערכי הדמוקרטיה.

פירוט:

חוק, ההולם את העקרונות הדמוקרטיים, הוא החוק הראוי. החוק הראוי מגן על זכויות אדם ואזרח ועל זכויות המיעוט, מונע עריצות השלטון ומאפשר איזון בין צרכי הפרט ובין צרכי הכלל.

המובן המהותי לשלטון החוק קובע שחובה על החוק להגן ולשמור על זכויות האדם והאזרח. בתוקף כך מטרתו של המובן המהותי לשמור, בין השאר, על הזכות לשוויון. **העדפה מתקנת** מטרתה היא יצירת שוויון בין החברה לקבוצות שהמדינה קיפחה. מדיניות זו למעשה היא ביטוי למהותו של החוק הדמוקרטי.

9. **ערך החירות** - זהו ערך מרכזי בדמוקרטיה המבטיחה לאפשר לאדם לפעול על-פי רצונו. עיקרון והזכות לחירות כוללים את זכותו של אדם לחופש פעולה, זאת מתוך ההבנה שהאדם הוא יצור בעל תבונה היכול לנהל את חייו בעצמאות. החירות מתאפשרת לאדם במסגרת החוק במדינה.

הכנסת, בנוסף להיותה רשות מחוקקת, פועלת גם כרשות מכוננת - הגוף המוסמך לחוקק חוקה. חוקה היא מסמך הכולל את כללי הבסיס של המדינה, ערכי המדינה וכן את התפקידים והסמכויות של כל רשות שלטונית. החוקה נצבת במעמדה מעל רשויות השלטון ותוכנה מחייב אותן. במדינת ישראל אין חוקה, אלא הכנסת מחוקקת חוקי יסוד. החוקה עתידית של ישראל תיכתב במסגרת חוקי יסוד שהם יהיו הפרטים שירכיבו את החוקה ויגדירו את "חוקי המשחק" הדמוקרטיים על פי הם כל החוקים הרגילים שאמורים להגן על זכויות האדם והאזרח ועל הערכים הדמוקרטיים במדינה. אחד מערכים הללו הוא ערך החירות.

כלומר, הדרך שבא הכנסת תוכל לתרום להגנה על ערך החירות, הוא כינון חוקה בישראל, שתכלול את זכויות האדם והאזרח ואת ערכי המדינה, וכך תחייב החוקה את רשויות השלטון להעניק ולשמור על ערכי הדמוקרטיה מרכזיים, ביניהם ערך החירות.

פרק שלישי

שאלה מספר 10

הצג: **מדינת כלל אזרחיה:** גישה המתנגדת להגדרת מדינת ישראל כמדינה יהודית וציונית. גישה זו שואפת שמדינת ישראל תהיה מדינה דמוקרטית השייכת לכלל אזרחיה. הגישה דוגלת ביסוד הפוליטי, כל אחת מקבוצות הלאום המתגוררות במדינה (יהודים וערבים) תהנה מאוטונומיה תרבותית. המדינה תאופיין בסמלים ובחוקים שיאפשרו לכלל האזרחים להזדהות עמם (ההמנון וחוק השבות מבחינה זו נוגדים את הגישה...).

הסבר: קבוצת הישראלים אשר עתרה לבית המשפט העליון ביקשה לקבוע שניתן יהיה לשנות במרשם האוכלוסין את פרטי הלאום מ"יהודי" ל"ישראלי". בשינוי זה למעשה דורשים העותרים שמאפייני מדינת ישראל יהיו כאלה אשר כלל האזרחים יוכלו להזדהות עמם ולא מאפייני זהות יהודיים. בשינוי זה יודגש היסוד הפוליטי ולא היסוד האתני יהודי. ביטוי לגישה זו בקטע: "...ביקשה ממנו להצהיר בפסק דין שהם בני לאום ישראלי, ובכך לקבוע שיהיה אפשר לשנות את פרטי הלאום במרשם האוכלוסין מ"יהודי" ל"ישראלי". בשינוי זה ביקשו העותרים להדגיש את זיקתם למדינה מעצם היותם אזרחיה..."

- **הצג:** יחסה של מדינת ישראל ליהדות התפוצות: מדינת ישראל רואה את עצמה אחראית לשלום ולביטחונם של יהודי התפוצות, נוסף לאחריותה ולמחויבותה לאזרחי המדינה. כאשר אחת מהקהילות היהודיות בעולם נמצאת בצרה מתגייסת מדינת ישראל לפעול לעזרתם של היהודים בדרכים שונות:
 1. **העלאת יהודים ארצה**- מדינת ישראל פועלת בהתמדה לטובת העלאת יהודים. זאת על ידי מוסדות ציוניים כדוגמת הסוכנות היהודית וכן בעזרת משרד הקליטה.
 2. **סיוע לקהילות בתחום הביטחון**- מדינת ישראל שולחת סיוע לכל מקום בעולם בו קיימת פגיעה ביהודים. הסיוע ניתן הן כאשר נפגעות קהילות כתוצאה מפעילות אנטישמית והן כאשר מדובר באסונות טבע או מקרים יחידים.
 3. **סיוע לקהילות בתחום החינוך**- יהודי הסוכנות היהודית ומשרד החינוך שולחים שליחים כדי להגביר את הזיקה (שייכות) ליהדות ואת הזיקה (שייכות) למדינת ישראל.
- **יחסה של יהדות התפוצות למדינת ישראל:** הקשר בין מדינת ישראל לבין יהודי התפוצות הוא קשר הדדי. יהודי התפוצות חשים שייכות למדינת ישראל ופועלים למען קיומה והתפתחותה בשני תחומים עיקריים:
 1. **תחום כלכלי** – תרומות כספיות והשקעות במדינה.
 2. **תחום פוליטי** – פעילות ליצירת דעת קהל אוהדת למדינת ישראל.

הסבר: כותב הקטע רואה במדינת ישראל מדינת מקלט עבור העם היהודי, אשר סבל רדיפות קשות בשואה ובמהלך הדורות. בשל סבל זה הוא רואה במדינת ישראל כמי שאחראית לשלום ולביטחונם של יהודי התפוצות, וכאשר אחת הקהילות נמצאת בצרה עליה להתגייס לעזרתה. ביטוי לאחריות של מדינת ישראל כלפי יהודי התפוצות בקטע: "...על מדינת ישראל לשמור על היותה מדינה של כל היהודים בעולם, ולהמשיך להיות עבורם מרכז לאומי ולדאוג להגנתם בכל מקום בו הם נמצאים..."

הצג: עיקרון הכרעת הרוב: בכל נושא השנוי במחלוקת בדמוקרטיה תתקבל ההכרעה על פי עמדת הרוב. זהו מנגנון מוסכם להכרעה במחלוקות, שמקובל על כל האזרחים. אך חשוב לזכור כי בדמוקרטיה הרוב אסור לו לנצל לרעה את כוחו כדי לפגוע במיעוט.

הסבר: על פי השקפתו של הכותב היהודים אמורים להיות הרוב באוכלוסיית מדינת ישראל, וכרום עליהם לעצב את המרחב הציבורי, כלומר לממש את עקרון הכרעת הרוב. עם זאת טוען הכותב שהיהודים צריכים לכבד את זכויותיהם של הערבים כמיעוט לאומי. מימוש עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע באופן הבא: "...הגדרת המדינה כמדינה יהודית מחייבת שיהודים יהיו החלק הגדול יותר באוכלוסייה, ולכן קבלת ההחלטות בנוגע למרחב הציבורי צריכה לשקף זאת. כל זאת מתוך הכרה במיעוט הערבי שהוא יעוט לאומי..."

פרק רביעי

16. **ציון:** תנאי שמתקיים בבחירות – כלליות

הצג: כל אזרחי המדינה ללא הבדל דת, גזע ומין, החל מגיל הנקבע בחוק, זכאים להשתתף בבחירות: לבחור ולהיבחר. (מימוש של עקרון השוויון)

הסבר: החוק החדש בצרפת מאפשר לאזרחים צרפתים שאינם מתגוררים בצרפת לקחת חלק בבחירות, ולהיבחר לפרלמנט. בכך מרחיבה המדינה את תנאי הכלליות, לפיו כל האזרחים זכאים להשתתף בבחירות – בתחום הבחירה וההיבחרות למוסדות השלטון.

17. **ציון:** המובן שבא לידי ביטוי במסרים של האומנים הוא **המובן המהותי של הדמוקרטיה**

הצג: הדמוקרטיה כהשקפת עולם וכאורח חיים פירושה מערכת ערכים שבמרכזה האדם, המושתתת על עקרון זכויות האדם. מובן זה שם דגש על זכויות האדם והאזרח והמחויבות של השלטון להבטיח ולהגן על זכויות אלה. העקרונות הדמוקרטיים המודגשים על פי עיקרון זה הם: הפלורליזם, הסובלנות, חופש הבחירה, הזכות להליך משפטי הוגן, חופש הביטוי ועוד. מובן זה שם דגש על תוכנה של הדמוקרטיה – הענקת זכויות אדם, אזרח ומיעוט לכלל האזרחים.

הסבר: האמנים מהתחומים השונים מבליטים ביצירותיהם של ערכים מהותיים בדמוקרטיה, כגון: פלורליזם וסובלנות. בקטע נטען כי האומנים מציגים מסרים של הכרת השונה והנחיצות לנהוג כלפיו בכבוד. האמנים מעוניינים לשמור על זכויות האדם באופן המהותי ועל מנת לקיים את רצונם הם אף פנו לראשי מדינות אחרות בעולם.

18. **ציון:** סוג הזכויות- **זכויות חברתיות**

הצג: זכויות שנותנת המדינה לאזרחיה, ומטרתן היא להעניק רמת חיים סבירה ונאותה.

הזכויות מוגדרות על פי הגישה החברתית - כלכלית על פיה פועלת המדינה והן עוסקות בתחומי החיים השונים כמו: חינוך, דיור, בריאות ורווחה. בשל העובדה שזכויות אלה ניתנות על ידי המדינה, המדינה זכאית להעניק אותן על פי תפיסתה, לשנותן או אפילו לבטלן.

בקטע, באה לידי ביטוי הזכות לזכויות עובדים ותנאי העסקה. לפי זכות זו כל מדינה קובעת לעצמה את תנאי העסקה להם זכאים האזרחים.

הסבר: הבוחנים של מבחני הנהיגה בישראל נמצאים תחת עומס עבודה יוצא דופן כתוצאה ממספר הולך וגדל של נבחנים. לטענת הבוחנים הם נאלצים לעבוד שעות נוספות יותר מבעבר. הם דורשים שיפור בתנאי העסקתם ממשדד התחבורה. העובדים חשים כי משרד התחבורה פוגע בזכויות עובדים ותנאי העסקה בכך שלא מתאים את היקף משרתם לתנאים ולנסיבות שהשתנו.

19. **טענה:** אני תומך בגישה הליברלית רפובליקנית, כגישה המתאימה למרחב הציבורי במדינת ישראל

שני נימוקים מתחום האזרחות.

- 1. לאומיות אתנית** – מדינה המבוססת על מאפיינים כמו: מוצא, תרבות, היסטוריה ושפה משותפת, יותר מאשר מאפיינים נבחרים/נרכשים כמו אידיאולוגיה והשקפת עולם. מדינת ישראל הוקמה כבית לעם היהודי – כלומר מבוססת בעיקרה על מאפיינים אתניים. אחד הסממנים לכך הם סמלי המדינה, כמו ההמנון, סמל המדינה ודגל המדינה, המבוססים על מאפיינים יהודיים. התפיסה הליברלית רפובליקנית מאפשרת לשמור על המאפיינים של קבוצת הרוב, היינו היהודים במדינת ישראל, כחלק בלתי נפרד ומרכזי במרחב הציבורי. לצד זה תעניק המדינה שוויון זכויות מלא לכל הקבוצות השונות, כיאה למדינה דמוקרטית. זאת מבלי לאבד את צביונה היהודי.
- 2. גישה המכירה בזכויות קבוצה/מיעוט** - על פי גישה זו המדינה מעניקה לכל אזרחיה זכויות אדם ואזרח, וכן מעניקה לקבוצות המיעוט האתניות אפשרות מלאה לשמור על המאפיינים הייחודיים שלהן. ברוח זו המדינה אף מסייעת לשמירה על הייחודיות על ידי הכרה במיעוטים והענקת תקציבים ואפשרות לשמור על התרבות במרחב הציבורי ובהקמת מערכות חינוך ייחודיות. על פי הגישה הליברלית הרפובליקנית יהיה ניתן לשמור על אופייה היהודי של מדינת ישראל לצד הענקת זכויות שוות והכרה במיעוטים, כאשר המדינה תיקח על עצמה אחריות לדאוג למימוש זכויות המיעוט גם על ידי סיוע בתחום זה.